

Закревська Л.М. (Zakrevska L.M.)

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і права
Національного університету харчових технологій*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН НА УМОВАХ ПОГЛИБЛЕНОЇ ТА ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ (ПВЗВТ)

Анотація: стаття присвячена дослідженню проблем, які можуть виникнути у підприємств харчової промисловості України в зв'язку із набуттям чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною; визначено основні проблеми, що гальмують європейський вектор розвитку; досліджено перспективи розвитку торгівельних взаємовідносин на умовах ПВЗВТ.

Ключові слова: розвиток; торгівельні взаємовідносини, поглиблена та всеохоплююча Зона вільної торгівлі; Угода про асоціацію між ЄС та Україною; харчова продукція.

Аннотация: статья посвящена исследованию проблем, которые могут возникнуть у предприятий пищевой промышленности Украины в связи с вступлением в силу Соглашения об ассоциации между ЕС и Украиной; определены основные проблемы, тормозящие европейский вектор развития; исследованы перспективы развития торговых взаимоотношений на условиях УВЗСТ.

Ключевые слова: развитие; торговые взаимоотношения, углубленная и всеобъемлющая зона свободной торговли; Соглашение об ассоциации между ЕС и Украиной; пищевая продукция.

Annotation: this article is devoted to the problems that may arise in the food industry Ukraine in connection with the entry into force of the Association Agreement between the EU and Ukraine; the main problems that hinder European development vector; prospects for the development of trade relations under the DCFTA.

Keywords: development; trade relationships, deep and comprehensive Free Trade Area; the Association Agreement between the EU and Ukraine; food products.

Постановка проблеми. З 1 січня 2016 року розпочинається тимчасове застосування положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, якими створюється поглиблена та всеохоплююча Зона вільної торгівлі (ПВЗВТ). Вона надасть Україні можливості для модернізації її торговельних відносин та економічного розвитку, проте має ряд ризиків, які варто враховувати при здійсненні товарообмінних операцій. Особливого занепокоєння положення

угоди викликали у підприємств харчової промисловості, оскільки для лібералізації торгівельних відносин їм потрібно не лише враховувати стандарти безпеки щодо харчових продуктів, європейські технічні стандарти, стандарти захисту прав споживачів, але й забезпечити європейський рівень конкурентоспроможності власної продукції, основною складовою якої є ціна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інтеграції України до Євросоюзу досліджувались та висвітлювались у роботах багатьох вчених, зокрема, Новицького В.Є., Філіпенка А.С., Будкіна В.С., Веклича О.О., Годуна С.Д., Толкачова С.А., Гальчинського А.С., Гейця В.М. та ін. Проте у науковій літературі недостатнього відображення знайшли питання перспектив розвитку торгівельних взаємовідносин після набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Українські виробники ще з квітня 2014-го року мають змогу продавати свою продукцію на ринок ЄС на умовах ПВЗВТ в рамках наданих Євросоюзом автономних торгівельних преференцій. Проте в сучасних умовах більшість харчових підприємств знаходяться у пошуку ефективних способів протистояння як внутрішній конкурентній боротьбі, так і завоювання зовнішніх ринків збуту.

Постановка завдання. Таким чином, постає потреба у дослідженні тенденцій та перспектив розвитку торгівельних взаємовідносин після набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною є завершальним етапом впорядкування торгівельних відносин між підписантами угоди. Проте вона містить ряд протиріч, які, вважаємо, перепоною для поступального розвитку вітчизняних харчових підприємств.

На особливе значення для внутрішнього ринку заслуговує питання зниження або скасування мит на імпортування товарів. Це, в свою чергу, призведе до здешевлення європейської продукції. Проте дану ситуацію слід розглядати зі сторони обох основних суб'єктів ринкових відносин – споживачів і виробників.

Підприємства, які спеціалізуються на виробництві продукції харчової промисловості, повинні шукати шляхи адаптації до даної ситуації і, судячи з усього, велику увагу приділятимуть маркетинговим інструментам утримання ринкових позицій на внутрішньому ринку. Враховуючи різкі коливання валютних курсів, суттєве подорожчання паливо-мастильних матеріалів та сировинних ресурсів, цінову конкуренцію вони стримати якщо й зможуть, то у короткостроковій перспективі. Більшість аналітиків прогнозують масштабні надходження у промислову сферу України інвестиційних ресурсів. Проте варто враховувати, що кожен інвестор, здійснюючи фінансування, планує отримати фінансову вигоду. Процес розвитку фінансового ринку гальмує ряд факторів, до яких можна віднести: неузгодженість законодавчої бази із нормативно-правовими нормами країн ЄС; відсутність гарантування захисту фінансових ресурсів західних інвесторів; нестабільне політичне становище, в т.ч. наявність фактичних військових дій на території України тощо.

Ці чинники негативно позначились на динаміці капітальних інвестицій у харчову промисловість (рис. 1).

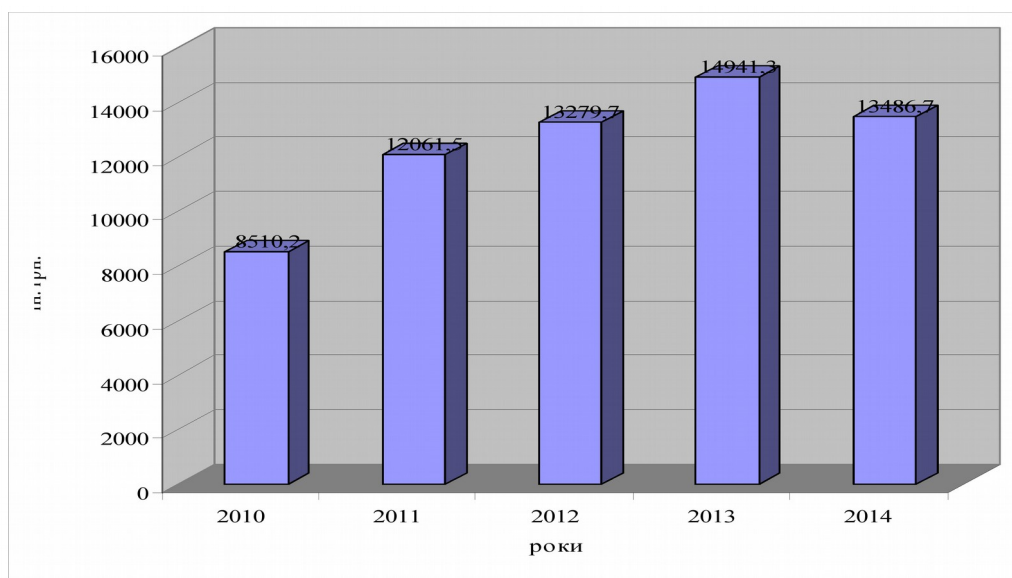

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій* у харчову промисловість у 2010-2014
рр., млн. грн.**

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони проведення антитерористичної операції.

**Побудовано автором на основі даних [1].

З іншого боку, відкриття українського ринку в рамках ПВЗВТ може привнести позитивні зміни для вітчизняних споживачів, оскільки слугуватиме інструментом стимулювання конкуренції, сприятиме розширенню асортименту харчової продукції, призведе до диференціації цінових сегментів товарів, що, враховуючи сучасні реалії, є найбільш важливим фактором при виборі продукції, особливо малозабезпеченими верствами населення. В цієї частини українців споживчий кошик менший за визнану у світі межу бідності (ООН визначив світовий поріг місячного прибутку на особу в розмірі 510 дол. Якщо людина отримує менше, то живе за межею бідності). На сьогоднішній день їх частка становить 60% населення України [2].

Проаналізуємо динаміку індексів цін виробників продукції харчової промисловості України за допомогою даних таблиці.

Таблиця. Індеси цін виробників харчової продукції у 2015 році*, у % до попереднього місяця [1]

Вид продукції	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень
Виробництво цукру	103,7	110,9	109,4	98,8	103,1	104,0	101,8	101,2	103,1	114,4
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	105,9	108,7	116,9	101,2	99,9	100,7	100,5	100,4	100,6	100,3
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	103,8	107,8	110,7	103,3	100,0	101,2	100,6	101,3	100,7	100,6
Виробництво напоїв	103,0	102,3	108,3	103,0	101,7	100,0	103,5	101,6	101,6	101,1
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	98,4	99,1	111,7	102,2	103,5	99,9	102,2	101,5	100,1	100,5
Виробництво молочних продуктів	102,7	101,0	107,8	103,4	100,8	100,1	101,6	101,2	100,2	101,6

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Згідно даних таблиці, найбільшими темпами протягом останніх місяців досліджуваного періоду зростали ціни на цукор. Проте після набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, ситуація може змінитись, оскільки на ринку з'являться замітники традиційного продукту, які за своїми характеристиками значно поступаються вітчизняному. Таким чином, споживачі будуть мати широкий асортимент, в т.ч. з продукцією, походження якої для них буде дещо незрозумілим.

Спроможність населення купувати харчові продукти визначається рівнем заробітної плати, тому проаналізуємо її динаміку в абсолютному вимірі (без врахування інфляційних процесів) (рис. 2).

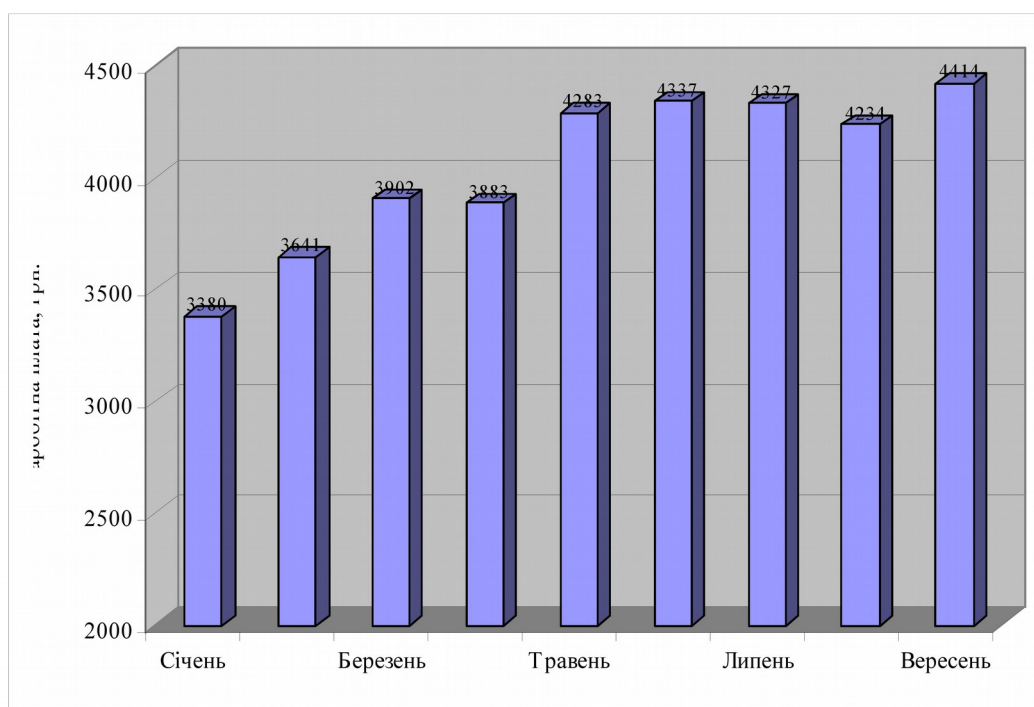

Рис. 2. Динаміка середньої заробітної плати працівників харчової промисловості у 2015 році*, **, ***, грн.

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

** Дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

*** Побудовано автором на основі даних [1].

Згідно проведених досліджень, середня заробітна плата штатного працівника підприємств харчової промисловості не має стабільної динаміки. Протягом досліджуваного періоду вона то збільшувалась, то скорочувалась, отримавши

пікове значення у жовтні 2015 року. Ця тенденція в цілому притаманна більшості галузям промисловості України. Тому фінансові можливості потенційних споживачів повинні розширюватись, що, в кінцевому випадку, буде формувати їх вибір. Проте дослідження варто проводити з урахуванням інфляційної складової (рис. 3).

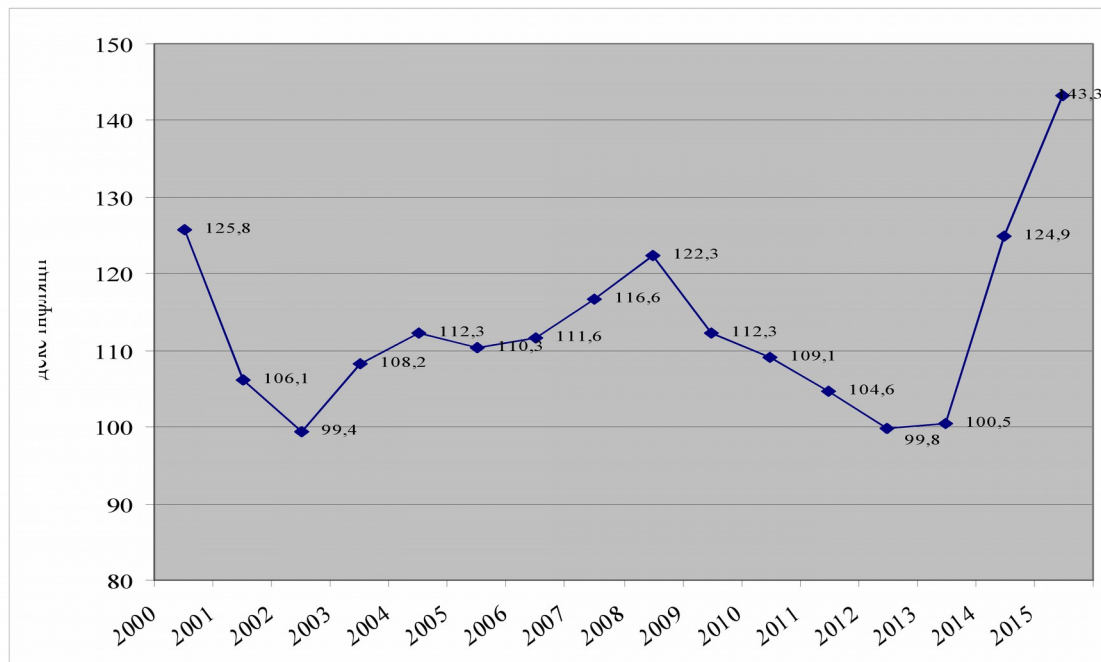

Рис. 3. Індеси інфляції у 2000-2015 рр.* , %

*Побудовано автором на основі даних [3].

Враховуючи помісячний рівень інфляції у 2015 році та здійснивши нескладні математичні розрахунки, проаналізуємо рівень реальної заробітної плати штатного працівника підприємств харчової промисловості та порівняємо його із номінальною (рис. 4).

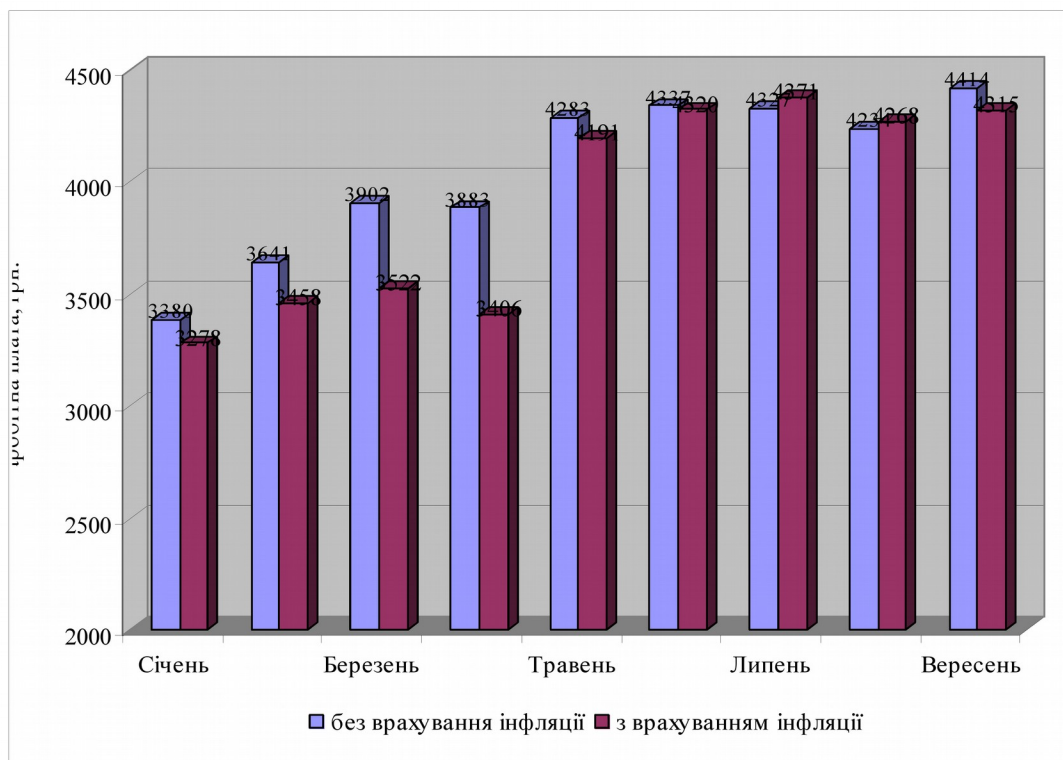

Рис. 4. Порівняльна характеристика номінальної та реальної заробітної плати працівників харчової промисловості у 2015 році

Таким чином, лише у липні і серпні 2015 року працівники, а отже потенційні споживачі, отримали реальної заробітної плати більше за номінальну, що пов'язано із низьким значенням індексу інфляції. В інших місяцях – споживачі реально не мають змоги придбати необхідний набір продовольчих товарів. Особливо небезпечна ситуація склалась у квітні, оскільки реальна заробітна плата була менша за номінальну на 12,3%. Вітчизняне трудове законодавство в такому випадку передбачає або підвищення заробітної плати (незалежно від рівня інфляції), або індексацію існуючої заробітної плати на темп росту інфляції, якщо вона перевищує 10%. Як правило, Уряд України йде другим шляхом, який дає можливість економити бюджетні ресурси.

Отже, можливе збільшення асортименту товарів на українському ринку для пересічних українців може призвести не стільки до зниження цін, як до гальмування інфляції.

На особливу увагу у розвитку торгівельних взаємовідносин заслуговують митні збори. Згідно Угоди про асоціацію між ЄС та Україною з моменту набуття

її чинності остання зобов'язана знизити та/або скасувати деякі митні тарифи. Лібералізація митних тарифів для промислових товарів означатиме негайне скасування діючих увізних мит на більшість товарів (82,6% – Україна та 91,8% – ЄС). Для решти встановлено перехідні періоди [4].

Варто зазначити, що надання безмитного доступу до ринків ЄС здійснюється в рамках квот. Деякі товаровиробники, зокрема, виробники цукру і продукції оліє-жирової галузі отримали квоти значно занижені, тому їх можливості у завоюванні зовнішніх ринків обмежуються.

Сировинною базою для підприємств харчової промисловості є продукція сільськогосподарського призначення, яка також може стати основним джерелом формування собівартості європейських товарів. Тому існує суттєва розбіжність у відсотковому співвідношенні між скасуванням тарифних ліній для сільськогосподарської продукції Україною і Євросоюзом – 35,2% і 83,1% відповідно [5].

Важливо відзначити, що для особливо чутливих секторів харчової промисловості поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі дає українським виробникам більше часу для адаптації до конкурентного середовища.

Певним стримуючим фактором для зростання імпорту в Україну є девальвація гривні, оскільки імпорт залишається дорогим. При цьому скасування додаткового імпортного збору полегшить життя українським виробникам, які імпортують сировину для подальшого виробництва товарів.

Також слід зазначити, що зона вільної торгівлі з ЄС є асиметричною, тобто Україна зменшуватиме ввізні мита протягом певного перехідного періоду. Це дасть можливість українським виробникам поступово пристосовуватись до нових конкурентних умов.

Висновки. Для визначення стратегічного напрямку розвитку подальших торговельних відносин України з Євросоюзом варто враховувати як позитивні моменти, так і ризики. Останні, в свою чергу, можуть негативно позначитись на виробниках харчової продукції, асортимент якої на внутрішньому ринку

розширяться, що позитивно має позначитись на конкурентній боротьбі. Проте варто враховувати особливості функціонування вітчизняних харчових підприємств, фінансові можливості споживачів та індекси цін на основні продовольчі товари. Тому даремно в найближчий час чекати позитивних змін у розвитку торгівельних взаємовідносин на умовах ПВЗВТ. В подальшому маємо намір продовжити дослідження можливостей застосування багатоаспектних маркетингових інструментів для втримання конкурентних позицій українських виробників харчових продуктів після набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.

Бібліографічний список:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Мурга М. Споживчий кошик українців: Що сьогодні можна купити на зарплату / М. Мурга. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spozhyvchyi-koshyk-ukraintsiv-shcho-sohodni-mozhna-kupyty-na-zarplatu-203823.html>
3. Офіційний сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/?2015>
4. Новини співпраці з ЄС / Бюлетень представництва Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euukrainecoop.net/2015/12/23/free-trade/>
5. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf